

de desdobl·lar en masculí i femení»¹

Bel Zaballa

Entrevistem la filòloga, que publica el llibre *Visibilitzar o marcar. Repensar el gènere de la llengua catalana*.

D'uns anys ençà, documents, disposicions legals i discursos s'han omplert de «tots i totes», «benvinguts i benvingudes», «nens i nenes», «alumns» i «persones treballadores». De vegades s'arriba a expressions caòtiques o ridícules. Fins a quin punt aquests desdoblaments i noms genèrics fan més visibles les dones o discriminen? Com afecten el llenguatge aquests canvis i com poden acabar deformant la gramàtica? En parlem amb la filòloga Maria Carme Junyent, coordinadora del llibre *Visibilitzar o marcar. Repensar el gènere en la llengua catalana*, que recull les intervencions i les anàlisis d'una dotzena de professionals durant una jornada organitzada l'any 2010 pel Grup d'Estudi de Llengües Amençades. Junyent diu que tot plegat sorgeix de la confusió entre els conceptes de sexe — que és un tret biològic dels éssers vius — i gènere — categoria gramatical que afecta el substantiu i en determina les concordances. Una confusió i una voluntat de donar més presència a les dones que no ha tingut en compte el funcionament de la llengua i que en certa manera l'ha pervertida.

Junyent recorda com va anar aquella jornada: «Va sorgir quan vam veure imprès el títol d'un curs que fèiem el grup d'Estudis de Llengües Amençades, on havien canviat “alumnes” per “alumnat”. Em van dir que no hi podia fer res, que era norma. Ara havien de sortir textos meus que contradeien allò que jo havia defensat tota la vida? Vaig decidir de fer una jornada per parlar-ne. Vaig

comentar-ho amb la gent i vaig tenir una gran sorpresa en veure que tothom estava d'acord amb mi, però que ningú no s'atrevia a dir-ho. Realment, era la versió més crua del vestit nou de l'emperador: tothom veu que va despullat però ningú no gosa dir-ho. Les negociacions també van ser dures, perquè és molt difícil de rectificar en públic, però vam aconseguir el consens, i d'aquí en va sortir un grup de treball, en què jo no vaig participar, i un document plenament vigent (“Acords per a l'ús no sexista del llenguatge”) que ve a dir que si escrivs “els barcelonins” ja s'hi han de considerar incloses les barcelonines. En aquests tres anys s'ha notat el canvi.»

—Dieu que quan va començar el moviment feminista vam agafar l'exemple de la llengua anglesa, que no té gènere, i que això ens ha conduït a deformar la gramàtica...

—Com que l'anglès no té gènere, l'han de marcar per poder saber si fan referència a un home o una dona. Aquí vam agafar aquesta teoria, sense tenir en compte que el català, i en general les llengües romàniques, sí que tenen gènere. I per tant nosaltres sí que podem diferenciar. Durant tots aquests anys, s'ha anat embolicant la troca i això també ha portat a la ridiculització del moviment feminista, perquè jugant amb la gramàtica han sortit coses molt absurdes. Era qüestió de visibilitzar, no pas de tocar la gramàtica. Jo aleshores havia fet uns quants articles oposant-m'hi, que van passar desapercebuts. Fins que va arribar el punt que això va passar a ser llei, i que tots els documents oficials havien d'anar escrits d'aquesta manera.

—Era una manera de donar visibilitat a les dones a través del llenguatge.

—Es van creure aquestes teories i van voler implementar-les aquí, amb totes les conseqüències i cada vegada amb històries més delirants. Com apareix al llibre, van ser a punt d'aprovar una llei parlant de «persones adolescents» i «persones infants». Puc compartir-ne la intenció, però això no té gens de sentit! Potser el meu problema és que sóc lingüista.

—Justament per això parlem amb vós. Expliqueu-nos-ho...

—Quan desdobles i d'un masculí en fas un femení, no sempre dones la «versió dona» de la paraula. I et pots trobar sorpreses desagradables, com ara «minyó-minyona», «infant-infanta» o el més emblemàtic, «home públic-dona pública». Sovint, quan es desdobla, les dones hi sortim perdent. Això fins i tot les feministes primeres ho deien: «El gènere és una arma carregada.» Aquesta no podia ser l'estratègia.

—Quina ha de ser l'estratègia?

—Hi ha molts usos que es poden canviar, que afecten el lèxic, no la gramàtica. I sobretot s'ha de tenir en compte que les gramàtiques són com són, al marge de les voluntats dels parlants. Ningú no es pot inventar una gramàtica, ni tan sols una acadèmia. Aquesta arrogància és el fet que menys s'entén. Suposar que per voluntat es pot canviar la gramàtica: això sí que és totalitari.

—Al llibre es recorda unes quantes vegades que en català, per l'evolució que ha tingut la llengua, el masculí és la forma no marcada i el femení la marcada.

—Això sempre ho comentava amb en Joan Solà. I li deia: «Si el masculí i el femení, en comptes de dir-se així, es diguessin “gènere A” i “gènere B”, aquest debat no l'hauríem tingut mai.» Perquè hi ha moltes maneres de classificar els substantius. Hi ha llengües que divideixen entre animats i inanimats, unes altres entre humans i no humans, i unes que tenen una vintena de gèneres diferents. Cadascuna ho fa a la seva manera. I en un parell de casos el gènere no marcat de la llengua és el femení, i això no té res a veure amb el comportament ni amb la visibilització; són societats tan masculistes com la nostra. Atacàvem una cosa que realment no tenia res a veure amb la situació de la dona.

—Llavors no esteu d'acord amb Albert Pla Nualart, que diu que el fet que el terme no

marcat sigui el masculí i el marcat el femení és el reflex en la llengua de molts segles de cultura patriarcal?

—No. En absolut.

—Tot seguit ho compara amb les expressions relatives a la religiositat del nostre llenguatge, i diu que de la mateixa manera que això no ens fa mantenir la fe, l'ús del masculí genèric no fa ni més feministes ni menys els qui el fan servir.

—La diferència és que aquestes expressions religioses no toquen la gramàtica. La marcació afecta el sistema de la llengua, i imposa unes jerarquies. Si una llengua té un terme per a «verd» també en té un per a «vermell». La llengua funciona així. No ens pot passar pel cap de treure el vermell, és impensable. Però, en certa manera, amb les duplicacions i la pretensió de marcar més el gènere s'ha fet això.

—Com ho fem per visibilitzar les dones en el llenguatge, doncs? O creieu que no cal?

—La dona hi ha de ser. I si hi és, ja la veurem tots. És això, que s'ha de canviar de la societat. I la llengua ja seguirà el canvi, si és que n'hi ha d'haver cap.

—Al llibre també apareix més d'una vegada la reflexió que canviant el llenguatge es pot canviar la realitat...

—Si això fos possible!

—Hi pot influir?

—Totes les llengües canvien sempre, contínuament, però de manera que les generacions es puguin comunicar. Això ja imposa unes restriccions. La llengua pot reflectir molt el món i la societat en què es parla. Si aquest món o aquesta societat canvien, la llengua s'hi va adaptant, perquè és un sistema molt flexible i es pot adaptar a qualsevol situació. Però que algú em digui un cas en què canviant la llengua s'hagi canviat la societat. No en conec cap.

—Un dels contextos en què es fa servir més el desdoblament és a les escoles, i per això ara voleu fer xerrades a les universitats on formen els mestres.

—No sé si ens en sortirem, però si més no farem que els arribi la informació. Això ha fet mal en el món de l'ensenyament. Alguns mestres ja expliquen que quan diuen «Els nens que hagin acabat els deures ja poden anar al pati», les nenes que els han acabat no s'aixequen perquè no se senten al·ludides.

—**I com els convenceríeu, aquests mestres?**

—D'entrada, miro de fer-los veure que aquest plantejament és absolutament eurocèntric. En llengües romàniques això només s'ha fet en català, castellà i ara veig que també hi cauen els del gallec. Ni portuguès, ni italià, ni francès, ni romanès, ni cap altra llengua. Això sol ja és per a fer-s'ho mirar. Però sobretot cal fer entendre que la llengua funciona així, que no té sentit que nosaltres la vulguem controlar.

—**A banda els desdoblaments, hi ha gent i col·lectius que van un pas més enllà i fan servir el plural femení com a genèric, perquè diuen que volen evitar un llenguatge androcèntric. Com ho veieu, això?**

—És no entendre com funciona el llenguatge. Però mira, un exemple que vaig trobar aquest cap de setmana preparant les xerrades: en David Fernández, en aquella intervenció impactant al parlament amb els directius de Caixa Penedès, va dir «diputats imputats». Ell sabia que si hagués dit «diputats i diputades» o «diputades» directament hauria perdut la contundència que podia tenir. Ho sap perquè ho fa servir. Era conscient que si en aquell moment hagués desdoblant i hagués fet el numeret del femení no hauria dit la mateixa cosa ni l'haurien pres seriosament. Aquest joc amb la llengua porta a acabar ridiculitzant les dones. Em sap greu que, en general, sigui l'esquerra que s'hagi apuntat a aquesta bestiesa.

—**De nou, aquí, la intenció és bona.**

—Sé que ho fan amb bona intenció. Tinc molts exalumnes que són de la CUP, i cada vegada que me'n trobo algun els ho dic. I tots em diuen que estan d'acord amb mi, però que no se'n surten! No convencen la resta, però crec que hi haurien de reflexionar. No fan cap favor a les dones, i segurament entrebanquen més l'arribada del missatge.

—**Cap on hauríem d'anar, doncs? Tornem enrere i abandonem els desdoblaments? Cerquem un equilibri?**

—La meva opinió, que ni tan sols és la del document de conclusions, és deixar les coses com estaven, perquè tots ja ens anem adaptant als canvis.

—**Es tracta, doncs, de fer servir el sentit comú?**

—És senzillament sentit comú, i punt. Si funcionés, ja no necessitaríem res més. I que no

argumentin que això va a favor de les dones, si us plau, que ens deixin tranquil·les. El que cal és que facin unes altres coses. No cal que les diguin, ens conformem que les facin.

—**Al llibre apareix el vostre nom i al costat hi diu «editor», en comptes de «editora». Em va sorprendre.**

—Ja ho sé, volia això. I quan vam fer les jornades em vaig posar «director», i em van rondinar des de la taula.

—**Això tampoc no cal! Ho feu per provocar...**

—Clarament. És com dir que jo no seré editora fins que abans no em deixin ser editor. Però el raonament és que jo faig una feina, i a la gent què li importa si sóc un home o una dona? Perquè una altra qüestió d'aquest debat és que als homes que s'hi han ficat, els han destrossat. A en Gabriel Bibiloni li han dit de tot. I sí, això és una provocació. Perquè la gent suposa que això ho fan els bons i a mi em situen a la banda dels bons. Però jo vull que s'acabi aquesta comèdia.

Bel Zaballa

Nota

[1] Article amb la transcripció de l'entrevista realitzada per la periodista Bel Zaballa a la lingüista Carme Junyent, publicada el 31 d'octubre de 2013 en el diari digital *Vilaweb* (www.vilaweb.cat).